

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 71 (1986)
Heft: 26

Artikel: Drovan nossas vischnaucas daners da patrinadi?
Autor: Heisch, Haimo
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881679>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 17.11.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Drovan nossas vischnauncas daners da padrinadi?

da Haimo Heisch

Avon entgin temps han differentas gasettas rapportau che la vischnaunca da Meilen hagi concediu in credit da 900 000 francs alla vischnaunca da St. Antönien en Purtenza, quei per gidar a financiar la meglieraziun. Dacuort ha il Padrinadi svizzer per vischnauncas basignusas communicau ch'el hagi rimnau ni intermediau igl onn vargau biabein 7 milliuns francs per sustener vischnauncas muntagnardas en nossa tiara. Denter auter hagi la vischnaunca da Schlans obteniu 100 000 francs vid ils cuosts dallas lavineras.

Semegliontas novitads cattan ins adina puspei ella pressa locala ni auda ellas el radio. Per ordinari stattan ellas denton buca en in connex pli vast. Il lectur ni auditur vegn attents sin quels mieds che flessegian en moda facultativa neu dils centers viers las regiuns alla periferia; dils vaus e canals ch'els drovan per vegnir a lur destinatur intervegn el denton darar enzatgei. La publicitad sa ualti pauc sur dil moviment e dil scopo da quels schinumai daners da padrinadi. Bein enqual retschevider potenzial senuspescha forsa schizun da mussar ch'el stoppi tonscher siu maun per agid. Fuss quei buc ir a rugar per almosnas?

La contribuziun presenta s'occupescha dil character da quei susteniment tras ils padrinadis. Ella vul sclarir la damonda dils canals da distribuziun dils daners dils «padrins», ed ella vul era destruir il pregiudezi ch'ei setracti da biemauns per rugadurs. Per quei vulein nus empruar da quantificar empau quei agid finanziel si dalla Bassa, dar ina survesta dallas fontaunas e metter quels daners en relaziun cun las ulteriuras mesiras da sustegn e promoziun per las regiuns muntagnardas, numnadamein quellas dil stadi.

Varga dus milliuns ad onn per vischnauncas grischunas

Sch'ins vul quantificar la summa annuala da daners da padrinadi dat ei duas pusseivladads. Las vischnauncas ed organisaziuns donaturas informeschan adina puspei davart lur contribuziuns; da l'otra vart muossan ils quens annuals dallas vischnauncas ch'obtegnan ils daners tgei

summas che arrivan dils padrinadis. Tras informaziuns ord quellas duas fontaunas san ins constatar che la summa annuala varga tgunschamein la marca da dus milliuns francs intragliauter ils davos onns. Leutier eis ei da dir che las contribuziuns che van buca alla vischnaunca sezza (mo-bein a corporaziuns e privats) ein buca cumpigliadas en quella summa.

Donaturs ed intermediaturs

Ei dat differentas organisaziuns privatas che s'occupeschan digl agid allas vischnauncas ed al pievel muntagnard. Entginas ein activas sil camp d'informaziun e coordineschan acziuns d'agid, autras gidan cun contribuziuns directas.

Tier l'empresma categoria s'auda per exempel *l'Associaziun svizra per il pievel da muntogna (SAB)* a Brugg, ina organisaziun che representa ils interess dil pievel muntagnard enviars autoritads e publicitad, ch'infor-mescha sur dils intschess muntagnards e cusseglia associaziuns e me-naschis purils. Ina organisaziun da semeglionta tempru, che seconcentrescha meins sill'agricultura, ei *l'Associaziun per il schurmetg e la pro-moziun dalla muntogna (VSB/ASM)* cun sedia a Brig.

Las suadontas tschun instituziuns porschan agid finanziel direct a vischnauncas, corporaziuns e persunas singulas:

- Padrinadi svizzer per vischnauncas basignusas, Turitg
- Agid svizzer als muntagnards (Berghilfe), Turitg
- Padrinadi Coop, Basilea
- Associaziun svizra per la protecziun dils interess dalla muntogna (SCHEWAG), Lucerna
- Agid a vischnauncas muntagnardas (Hilfe für Berggemeinden)

Cheu savess ins aunc numnar in'entira retscha d'organisaziuns, acziuns, fundaziuns ed era firmas privatas che segidan adina puspei culs avdonts dalla muntogna. Fertun che las quater organisaziuns numnadas il davos s'occupeschan primarmein cul sector puril e porschan lur agid per gronda part a persunas privatas, s'engascha il *Padrinadi svizzer per vischnauncas basignusas* oravontut per las vischnauncas. Quella institu-zion privata, fundada igl onn 1940 tras ils consorts Cattani, vala oz sco buorsa etablida denter donatur e retschevider. Tras sia intermediaziun ein varga 30 padrinadis denter vischnauncas ni firmas dalla Bassa e vischnauncas grischunas vegni fundai. L'organisaziun sezza ha surpriu el medem temps il padrinadi d'ulteriuras 20 vischnauncas grischunas.

Dapi lur fundaziun 1940 ha quella organisaziun impundiu varga 50 milliuns francs per vischnauncas muntagnardas. Sulet igl onn 1984 ha ella pagau ora varga 4,9 milliuns, da quels ein 2,5 milliuns i en favur da vischnauncas grischunas.

Buca tut ils daners passan denton quella staziun dil Padrinadi svizzer. Vischnauncas e marcaus pli gronds organiseschan sezs ni en stretga cooperaziun cun autras vischnauncas dil medem district lur relaziuns da padrinadi. In'atgna organisaziun da padrinadi fuorman sin quella moda las vischnauncas dil district d'Uster. Dapi sia fundaziun igl onn 1973 ha quei padrinadi collectiv purschiu in agid finanziel da rodund 1,4 milliuns francs a vischnauncas grischunas. Alla testa dils retscheviders stattan las vischnauncas da Praden cun 298 000 francs, Tschierschen cun 260 000 francs e Tersnaus cun 187 000 francs. Il padrinadi comunabel dallas vischnauncas da Langnau/Oberrieden e Rüsclikon ha susteniu la fracziun da Glas/Tschappina durant 20 onns cun total 600 000 francs. Il suveran dil marcu da Turitg ha dau ils 5 da mars 1972 al parlament l'incumbensa da conceder regularmein, quei vul dir onn per onn, credits per promover il svilup egl'exteriur ed enteifer la tiara. Il credit annual astga denton buca surmuntar in pertschien dallas entradas da taglia. Il credit pigl agid intern ei per ordinari tuttina gronds. Sin fundament da quella decisiun memorabla dil suveran turitges eis ei vegniu impundiu denter 1972-1981 9,6 milliuns francs, 4,7 en Svizra e 4,9 egl'exteriur. Da quels ei 1,1 milliun ius el Grischun per sustener projects ellas vischnauncas da Sogn Martin, Cauco, Rossa, Zuoz, Cumbel, Ruschein, Lohn, Luzein, Praden, Casti-Vargistagn, Camuns, Vella, Traun, Veulden e Sogn Pieder. Sper las vischnauncas e marcaus dat ei era cantuns che sustegnan vischnauncas muntagnardas. Gest ils treis pli beinstonts cantuns Zug, Basilea-Marcu e Turitg han demussau cheu repetidamein lur solidaritad. La realisaziun dil center scolastic a Castaneda en Val Calanca füss buca stada pusseivla senza la contribuziun da 1,45 milliuns francs dil cantun Turitg.

Il retscheviders: per exempel la Lumnezia

Sco gia menziunau san era persunas singulas ni corporaziuns privatas obtener daners dallas instituziuns allegadas. Il daners da padrinadi el stretg senn dil plaid cuoran denton en emprema lingia en favur da vischnauncas da fleivla finanza. Las vischnauncas dalla Lumnezia-su s'audan tenor clav cantunala per eruir la forza finanziaria tuttas tier la gruppa 5

(= las pli fleivlas). Ord quei motiv han quellas vischnauncas era anflau gronda accoglientscha tier las vischnauncas da padrinadi. Tschun da quellas vischnauncas han saviu instituir relaziuns da padrinadi a liunga vesta: Vrin – Kloten, Lumbrein – Zollikon, Degen/Vignogn – Herrliberg e Morissen – Untereingstringen. Sper la summa da 2,7 milliuns che vegn mussada ora els quens communalas da quellas vischnauncas denter 1975 e 1984 ei aunc bein enqual contribuziun ida a societads da meglieraziun ed autras corporaziuns privatas. Il svilup considerabel che ha giu liug en la Lumnezia-su ils davos diesch onns ei bein d'attribuir all'iniziativa dalla populaziun e dallas suprastanzas, agl agid finanziel dil stadi, mo buca il davos era allas bunas relaziuns da padrinadi. La tabella allegada muossa vid igl exempel dallas 7 vischnauncas dalla Lumnezia-su enqual cefra concreta sur da quei sustegn finanziel. Ins savess prolunghir quella gliesta cun las indicaziuns dallas vischnauncas dalla Lumnezia-sut (Duin 323 000 francs, Camuns 333 000 francs, Tersnaus 205 000 francs, Sogn Martin 380 000 francs). Lu vargass il total spert la summa da treis milliuns. Exempels semegliants seschassen era presentar per la Val Müstair e la Val Calanca.

Dus milliuns ad onn vid cuosts restonts

En cumparegliaziun culs cuosts totals dallas investiziuns per ovras d'infrastructura paran dus milliuns buc ina summa stermentusa. Sch'ins considerescha denton ch'ils daners da padrinadi vegnan impundi per reducir ils cuosts restonts, lu survegn quella cefra in'otra peisa. Era sche las contribuziuns da confederaziun e cantun ein aunc schi aultas, seresultan meinsvart cuosts restonts che engrevieschan considerablamein vischnauncas e per part sul perimeter era ils privats. Cheu funcziuneschan ils daners da padrinadi sco levgera. Beinenqual project havess strusch saviu vegnir realisaus senza igl agid dil padrinadi ni ch'el havess disturbau igl equiliber dallas finanzas communalas ed engreviau ils privats extremamein. Ord quei vesan ins tgei impurtonta funcziun ch'ils daners da padrinadi han. Els san dar la decisiun finala partenent realisaziun ni buca realisaziun d'in project ni d'in'ovra suenter che las mesiras statalas ein explotadas. En quei senn setracta ei d'in agid accumpignont che sa vegnir valetaus adequatamein mo el rom da tut las mesiras da susteniment e promoziun. La basa da quella promoziun tschentan las mesiras dil stadi. Davart il concept d'agid dil stadi duei vegnir relatau ella part che suonda.

Daners da padrinadi en favur dallas vischnauncas en Lumnezia sura denter 1975 e 1984

<i>retschevider donatur</i>	<i>intent</i>	<i>importo</i>	
Cumbel	Dornach	casa da scola ed auter	28 000.—
	Cantun Turitg	canalisaziun	90 000.—
	Zollikon	aqueduct/vias communalas	136 500.—
	Ovras electricas Turitg	vias communalas	25 000.—
Degen	District Uster	canalisaziun	96 950.—
	Herrliberg	diversa	20 750.—
Lumbrein	Zollikon	canalisaziun/serenera	80 000.—
		asfaltaziun da vias, taglia neiv	43 750.—
		plontaziun, megliaziun pastira	67 250.—
		via d'alp	50 000.—
		promoziun lavur casauna	71 500.—
		casa communal	112 500.—
	Schweizer Berghilfe	sanaziun dall'alp	70 000.—
	Ovras electricas Turitg	plazza da sport	25 000.—
Grenchen	scolaresser	11 000.—	
Morissen	Untereingstringen	aqueduct	180 000.—
	Ovras electricas Turitg	vias communalas	20 000.—
Vignogn	Solothurn	illuminaziun publica, aqueduct, canalisaziun, piazza da sport	100 000.—
		Padrinadi svizzer	halla polivalenta
	Herrliberg	scola/halla	60 000.—
	Padrinadi ed auters	divers projects	23 000.—
Vella	Padrinadi svizzer	illuminaziun publica, vias communalas ed auter	91 300.—
			serenera
	Marcau da Basilea	serenera	25 000.—
	Marcau da Turitg	vias communalas	80 000.—
	Cantun da Turitg	vias communalas	150 000.—
	Meilen	vehichel communal	20 000.—
Vrin	Kloten	Alp Ramosa	360 000.—
		planisaziun, tetgs da plattas, funiculara ed auter	112 000.—
	Küssnacht/Erlenbach	sutterar la reit locala	15 300.—
		plan da zonas, donns da lavinas	22 000.—
Total		2 736 800.—	

Mesiras da promoziun e d'agid entras il stadi

La disparitad denter ferm e fleivel, pertuchi quei il singul ni entiras cumi-nonzas, ei in tema che fiera bein enqual'unda enteifer la politica d'eco-nomia e sociala. Consequentamein anflan lu era mesiras per sminuir ed ulivar talas differenzas lur plaz ella legislaziun federala e cantunala. Confederaziun e cantun offereschon in vast e dètg variont tschupi da dis-posiziuns en favur da regiuns muntagnardas, respectivamein da lur ha-bitonts. Per part setracta ei da determinaziuns che valan bein per l'entira tiara, che han denton in pli ault effect ella muntogna muort tariffas diffe-renziadas. Cheutier s'audan contribuziuns vid ovras d'infrastructura sco aquaducts, canalisaziuns, provediments d'aua, indrezs per la dismessa da rumians, vias d'uaul, baghetgs da scola e da schurmetg civil, planisa-zions localas e.a.v. Mo era nossas ovras socialas e las numerusas deter-minaziuns da character social enteifer las singulas leschas ein meinsvart d'ina muntada particulara per il pievel muntagnard. Ins patratgi cheu vid las prestaziuns supplementaras dall'AVS, las pusseivladads da deduc-zion enteifer la lescha da taglia, contribuziuns allas cassas da malsauns, acziuns da puma, promoziun da habitaziuns, reducziuns da tariffas dalla posta. Autras leschas cun lur consequenzas finanzialas pertuccan ora-vontut il territori muntagnard: ei setracta cheu da contribuziuns vid rem-pars da lavinas, uors, funicularas ed auters indrezs specificamein alpins.

El sequent duein denton treis secturs da politica expressivamein mun-tagnarda vegnir presentai in tec pli en detagl. Quei fussen en emprema lingia las mesiras dalla politica agricola, plinavon la lescha davart cre-dits d'investiziun per las muntognas e finalmein l'ulivaziun intercommu-nala da finanzas.

Mesiras en favur dall'agricultura

Igl aspect principal dalla politica agricola en favur dalla muntogna ei la megliuraziun dallas cundiziuns da producziun. Quei emprovan ins da contonscher entras investiziuns massivas sil sector da meglieraziuns e cun conceder credits d'investiziun per menaschis purils sco era entras sanaziuns da habitaziuns. Dasperas dat ei in'entira paletta da mesiras ch'influenzeschan directamein la fiera (politica da prezis, contingent-a-zions, acziuns da vendita e.a.v).

Quei tonscha denton aunc ditg buca per segirar in gudogn andant e sli-giar cheutras ils problems d'existenza. Ei drova aunc igl agid supple-

mentar en fuorma da pagaments directs e mesiras socialas. Da numnar fussen cheu contribuziuns da menaschi, contribuziuns als elevaturs da biestga, contribuziuns supplementaras per arar, contribuziuns per la cultivaziun dil funs e supplements da famiglia.

Credits federal per investiziuns ellas muntognas

Il 28 da zercladur 1975 muntan in tierm impurtont enteifer la politica federala per la muntogna. Quei di ei la lescha federala davart igl agid d'investiziun per regiuns muntagnardas ida en vigur. Entras emprests senza tscheins ni da pintga tschensida egl importo da varga 600 milliuns francs ha la confederaziun susteniu ils davos diesch onns varga 2000 projects d'infrastructura ellas regiuns muntagnardas che han sligiau in volumen d'investiziuns da passa 3,6 milliardas francs. La repartiziun da quels daners ha purtau allas regiuns dil Grischun ina biala quota da 75,75 milliuns francs. La Surselva, ina dallas nov regiuns el senn dalla lescha federala, ei separticipada cun ina summa da ferm 24 milliuns francs. Ils tscheins che vegnan spargnai entras tals credits astgassen far ora intragliauter rodond 38% digl importo nominal dils credits. Quei fussen pia el cass dil Grischun ca. 28 milliuns ed el cass dalla Surselva ca. 9 milliuns francs.

Igl agid federal sebase sin concepts da svilup regional. Tals concepts elaborai dils indigens sezs duein garantir che las investiziuns sustenidas corrispundien allas finamiras da svilup a liunga vesta e ch'ils cuosts totals restien en ina rama surportabla. Tals concepts cuntegnan in tschuat cefras ch'indicheschan con ch'igl ei previu per ils singuls secturs da svilup. La valeta schai denton tenor meini dil cau dil departement federal dall'economia, cusseglier federal Kurt Furgler, el fatg ch'els sligian discussiuns e debattas sur dallas pusseivladads da svilup e lur schanzas da realisaziun. Sco consequenza ei il patertgar regional sesviluppau le greivlamein era en nossas regiuns ed ha menau alla realisaziun dad ovras regionalas da grond'impurtonza. La dismessa da rumians en Surselva ei in impressiunont exempel persuerter.

Ulivaziun intercomunala da finanzas

Cun la lescha cantunala davart l'ulivaziun da finanzas dispona il cantun Grischun d'in instrument zun efficient che survescha buca mo per sanar

las finanzas en vischnauncas disfavorisadas, mobein era per sviluppar las vischnauncas cun dretg d'ulivaziun. Igl onn 1958 ein las empremas contribuziuns vegnidas pagadas ora, e dapi lu han las vischnauncas obtenu en tut 140,77 milliuns francs. Da quella summa ein varga 105 milliuns vegni distribui pèr naven digl onn 1975. Ei setracta pia da mesiras flanchegiontas tier igl agid federal d'investiziun. 47,6 milliuns ein vegni impundi sco contribuziuns annualas vid las expensas da scolaesser e pauperesser, ferton che 57,5 milliuns ein contribuziuns directas vid ovras publicas. En cuntrast culs credits federals, che ston vegni restitui enteifer 20 onns, cuoran ils daners d'ulivaziun a fonds perdu.

Quei grond svilup che l'ulivaziun da finanzas ha fatg ils davos diesch onns, in svilup che munta in grond carschament dallas expensas dil fondo, ei staus pusseivels mo perquei che la finanziaziun da quel ha funcziunau oreifer. E quella succeda sco suonda. Las personas giuridicas, tier quellas s'audan denter auter era las ovras electricas, pagan directamein negina taglia communal sin acquist e facultad. Il cantun incassescha persunter da quellas personas giuridicas sper la taglia cantunala sin acquist e facultad aunc ina taglia supplementara. Quella munta el mument a 92 pertschien dalla taglia cantunala. Il recav ord quella taglia vegn lu restituius allas vischnauncas nua che personas giuridicas han lur dimora, e quei a norma da lur pei da taglia. Ad ina vischnaunca cun in pei da taglia da per exempel 50% vegn restituiu mo 50% dalla taglia supplementara, ferton che la differenza va el fondo d'ulivaziun. Quei ei la fontauna principala per alimentar il fondo. Dasperas contribueschan cantun e vischnauncas aunc cun ina cumpart da finanziaziun da mintgamai 5% dalla taglia supplementara. Ulteriuramein prestan las vischnauncas cun tscheins d'aua ina contribuziun da solidaritad da 6% dallas summas retratgas. L'ulivaziun da finanzas funcziunescha pia aschi bein sco sia alimentaziun. Ils daners vegnan en emprema lingia ord vischnauncas e regiuns nua che ovras electricas ein vegnidas realisadas, plinavon ord regiuns economicamein fermas cun grond substrat da taglia neu dallas personas giuridicas.

Conclusiun: Padrins d'avevan partenaris

En vesta alla grond'activitad dil stadi sil camp da promoziun e susteniment dil territoris muntagnards sedamonda ei veramein sch'ei fuss buca pusseivel e pli cunvegnent da rinforzar tut ils instruments numnai, aschia ch'in agid supplementar entras padrinadis fuss buca pli necessa-

ris. Segir fuss ei pusseivel, ed en bein enqual cass era giavischeivel ch'ils instruments da politica per la muntogna existents vegnessen rinforzai. Igl ei denton praticamein buca realisabel da dotar quels sin tala moda ch'ei dess neginas largias ni cass da direzia pli. Igl ei era buca aschia ch'ils dalla Bassa vulessen dispet calar da tarmetter daners ella muntogna. Il cuntrari, ils daners ein avon maun, e la veglia da prestar solidaritad ei pli derasada che zacu. All'entschatta dil moviment da padrinadi dominava forsa l'idea da padrinadi el stretg senn dil plaid cul padrin che protegia ed empala siu figliol. Senuspend d'ina tala dependenza e nunvulend rugar per biemaun ha bein enqual president renunziau sin pusseivladads d'agid, mo era sin la realisaziun da projects necessaris. Tras l'emigraziun da bia fegls e feglias da vitgs muntagnards giu ella Bassa sco era tras il turissem ein las relaziuns denter quels dalla Bassa ed ils avdents dalla muntogna vegnidats pli stretgas, quei ch'ha per consequenza ch'ins sesenta pli e pli sco ina cuminonza da destin. Sch'ils vitgs ellas Alps perdessen lur populaziun vitala e sche praus e pradas ellas valladas muntagnardas vegnessen buca cultivadas pli, fussen biars avdents dalla Bassa privai da lur ambient da vacanzas e recreaziun. Daners da padrinadi muntan per la gronda part dils donaturs in act da solidaritad: Els vulan contribuir alla promoziun e la subsistenza dil vast territori alpin. Che l'idea dil padrinadi dominescha oz il di semuossa era en la moda e maniera sco ils projects da susteniment vegnan evaluai. Il bia succeda quei en intensiv discuers denter ina delegaziun dalla vischnaunca da padrinadi e la delegaziun dil vitg muntagnard. Beinenqualga eis ei succediu ch'in commember dalla delegaziun dalla Bassa ha muort sias enconuschentschas professionalas saviu dar in ni l'auter cussegl che ha giu in effect positiv sin la realisaziun d'in project. Als biars presidents communal reussescha ei era cun in tec inschign da far capir ch'ins drovi, sch'ins vul subsister ella muntogna, dad ina vart aquaducts, lavineras e baghetgs d'alp, mo era vias, schizun asfaltadas, maschinas da far ora neiv, plazs e hallas da sport. Pli stretgs ch'il contact cun la vischnaunca da padrinadi vegn e pli fetg che la capientscha crescha. Occasiuns comunablas, seigi quei colonias da quellas vischnauncas el vitg, visetas vicendeivlas da chors ni gruppas da sault, rinforzeschan quei ligiom da solidaritad e muntan medemamein in impurtont brat da cultura.

La clara intenziun da segidar cullas vischnauncas muntagnardas e la migliur considerabla dallas finanzas da biaras vischnaunca ella Bassa faciliteschan era il recaltgar ils daners. Numerusas vischnauncas suondan igl exempel menziunau dil marcau da Turitg e concedan in cert cre-

dit en favur da vischnauncas da fleivla finanza. Savens vegn quei agid colligiaus cun credits per agid egl exteriur. L'opposiziun encunter quels sa per ordinari vegnir calmada enten conceder credits bein aschi aults per igl agid enteifer la tiara.

Ils daners ein pia avon maun ed ei dat negins motivs da senuspir da s'interessar persunter els cass nua che la necessitad ei dada. Quei ei adina puspei il cass, cura che la finanziaziun dils cuosts restonts d'in project ni l'auter ei buca segirada sunter haver explotau tuttas pusseivladads da segidar sesezs e las fontaunas d'agid dil stadi.